

Zorgen voor beter tekstbegrip

Praten en schrijven over teksten

Begrijpend lezen is een van de belangrijkste vaardigheden. Hoe kunnen leerkrachten leerlingen begeleiden om teksten functioneel te gebruiken en om de informatie eruit te halen? Middels gesprekken en schrijven kun je werken aan beter tekstbegrip.

TEKST HENRIËT ODINK

Lezen is meer dan alleen informatie verzamelen, het is begrip opbouwen door te bepalen wat de informatie betekent. Door in gesprek te gaan over een tekst, leren leerlingen hun gedachten over de gelezen tekst te ordenen en hierover met anderen van gedachten te wisselen. Schrijven biedt leerlingen mogelijkheden om dieper op de tekst in te gaan.

MEER DAN 'GEWOON' EEN GESPREK

Uit onderzoeken van Gamoran en Nystrand (1991) en Applebee (2003) is gebleken dat het uitwisselen van ideeën door leerlingen, het stellen van vragen door de leerkracht en het voortbouwen op de inbreng van leerlingen leidt tot beter leesbegrip. Leerlingen en

leerkrachten werken zo samen om tot begrip van de tekst te komen.

Het in gesprek gaan over de betekenis van de boodschap die leerlingen denken gelezen te hebben, zorgt ervoor dat leerlingen kansen krijgen om zelf taal te produceren en hun ideeën uit te wisselen. Dit komt ten goede aan de taalontwikkeling en het tekstbegrip (Schiepers, Versteden, Moonen, & Van Bergen, 2021). Deze gesprekken zijn meer dan het voeren van een gesprek, leerlingen moeten ondersteund worden door een leerkracht die hen uitdaagt om feitenkennis met creatief nadenken te combineren. Leerkrachten stellen specifieke vragen die de leerlingen helpen betekenis te halen uit de tekst en na te denken

Het in gesprek gaan over de betekenis van de boodschap die leerlingen denken gelezen te hebben, zorgt ervoor dat ze kansen krijgen om zelf taal te produceren

over de tekst terwijl ze lezen. Door middel van discussie begeleidt de leerkracht leerlingen om verder te gaan dan het delen van hun ideeën en meningen. Leerlingen leren hoe ze de informatie uit een tekst kunnen gebruiken om de eigen gedachten te onderbouwen. Het effect van discussiëren op het vergroten van tekstbegrip, hangt samen met de kwaliteit van de discussie en niet zozeer met de hoeveelheid tijd die voor het voeren van een discussie wordt vrijgemaakt (Houtveen et al., 2019).

VRAAG HET DE SCHRIJVER

'Questioning the author', vrij vertaald 'Vraag het de schrijver', is een werkvorm die leerlingen actief bij de tekst betreft. Leerlingen leren nadenken over de betekenis van de tekst, werken hun ideeën uit en leren hun argumenten onderbouwen. Daarmee gaat het voorbij aan het verzamelen van informatie en een mondelinge of schriftelijke weergave daarvan. Leerlingen die moeite hebben om tussen de regels door te lezen en die geneigd zijn hun antwoorden letterlijk uit de tekst te halen, profiteren van de werkwijze.

Vragen stellen

Nadat de leerkracht een (informatieve of verhalende) tekst heeft geselecteerd, wordt

deze gezamenlijk met de leerlingen gelezen. De leerkracht heeft vanaf dan vooral een ondersteunende rol, die bestaat uit vragen stellen. De vragen kunnen onderverdeeld worden in drie soorten: initiërend, follow-up en narratief:

- **Initiërende vragen** brengen een discussie op gang en zijn bedoeld om de boodschap van de auteur te achterhalen. Voorbeeldvragen zijn: 'Wat denk jij dat de schrijver wil vertellen?' 'Wat is de boodschap in dit deel van de tekst?'
- **Follow-up-vragen** houden discussies op gang en helpen leerlingen ideeën te ontwikkelen. Deze vragen draaien om verbanden leggen, tussen de regels door lezen en nagaan waarom een schrijver bepaalde informatie deelt. Voorbeeldvragen zijn: 'Hoe past dit in wat de schrijver eerder verteld heeft?' 'Dit is wat de schrijver zegt, maar wat bedoelt hij daarmee?'
- **Narratieve vragen** hebben betrekking op de karakters en het plot in een verhalende

*De leerkracht
heeft een
ondersteunende rol
bij het lezen*

Verschillen en overeenkomsten

Deze alinea gaat over _____ en _____. In sommige opzichten zijn ze verschillend, zoals _____. Ze komen overeen in _____.

Figuur 1 – Voorbeeld van een alineakader. Leerlingen vullen de ontbrekende zinsdelen in

tekst. Bijvoorbeeld: 'Afgaande op wat je nu over het karakter weet, wat denk je dat hij nu van plan is?' 'Wat probeert de schrijver ons duidelijk te maken met het gesprek tussen deze karakters?'

De vragen worden gesteld tijdens het lezen en zijn erop gericht een discussie op gang te brengen, de aandacht van de leerlingen te vestigen op een specifiek deel van de tekst of te focussen op een bepaald tekstenmerk. De taak van de leerkracht bestaat uit het begeleiden van de leerlingen bij het ontwikkelen van hun ideeën. Er wordt vrijwel geen aandacht

Leerlingen leren hoe ze de informatie uit een tekst kunnen gebruiken om de eigen gedachten te onderbouwen

besteed aan het uitleggen van de tekst aan de leerlingen. De inbreng van de leerlingen draait om het samenwerken met medeleerlingen bij de tekstaanpak en het vormgeven van hun ideeën.

Middels observaties van het proces en de resultaten worden de vorderingen van de leerlingen bijgehouden. Op basis hiervan kan de leerkracht doelen stellen voor de volgende les (Smith & Ziguorys-Coe, 2006). (Meer lezen over deze observatie? Zie: www.jsw.nl/artikelen).

SCHRIJVEN

Schrijven over een tekst ondersteunt leerlingen bij het leggen van verbindingen tussen wat ze lezen, weten, begrijpen en denken. Persoonlijke betrokkenheid bij de tekst wordt gestimuleerd en leerlingen worden uitgedaagd hun ideeën in eigen woorden weer te geven. Ze moeten hun ideeën ordenen en weer samenvoegen tot een samenhangend geheel. Daarnaast kan schrijven over aangeboden lesstof het leren ervan vergemakkelijken.

WELKE MOGELIJKHEDEN ZIJN ER OM OVER TEKSTEN TE SCHRIJVEN?

Eén van de mogelijkheden om te schrijven, is reageren op de tekst. Leerlingen kunnen door een brief te schrijven aan een personage in een verhaal hun eigen ervaringen over het onderwerp delen. Ze kunnen een persoonlijke reactie geven op een voorval in het verhaal. Bij informatieve teksten kan het gaan om het juist interpreteren van de informatie. Wanneer er een tekst met spelbeschrijving gelezen is, kan de leerling aan de hand van deze tekst uitleg geven over hoe het spel gespeeld moet worden. Het schrijven van een persoonlijk verhaal en het interpreteren van teksten dragen bij aan beter tekstbegrip.

Het schrijven van een samenvatting zorgt ervoor dat leerlingen na gaan denken over de essentie van de tekst. Om leerlingen samenvattingen te leren schrijven, kunnen alineakaders een uitkomst bieden. In een alineakader worden zinsdelen aangeboden die leerlingen ertoe aanzetten bepaalde informatie in hun samenvatting op te nemen (zie figuur 1).

Tips bij gesprekken

Door het maken van aantekeningen leren leerlingen bepalen wat belangrijk is in de tekst, worden ideeën met elkaar verbonden en wordt de informatie gekoppeld aan je voorkennis, wat resulteert in nieuw tekstbegrip (Graham & Hebert, 2010).

Tot slot kunnen leerlingen over een tekst schrijven aan de hand van vragen, waarbij ze een werkblad met begeleidende vragen aangereikt krijgen. Het doel is om leerlingen te leiden naar de belangrijkste informatie die in hun tekst opgenomen moet worden. Leidende vragen kunnen bijvoorbeeld zijn: 'Wat is er gebeurd en waarom?' (bij oorzaak-gevolgrelaties); 'Wat gebeurde er als eerst?' 'Wat was de volgende stap?' (bij volgordebepalingen); 'Wat is het probleem?' 'Welke acties leiden tot de oplossing?' (bij probleem en oplossing). Leidende vragen kunnen leerlingen helpen bij het plannen van het schrijven van hun tekst. Leerkrachten modellen vervolgens hoe ze de verkregen antwoorden omzetten in een zelfgeschreven tekst en hoe er structuur aangebracht kan worden. Begeleide oefeningen zijn nodig om tekstbegrip te versterken (Roehling et al., 2017).

DE SAMENHANG TUSSEN PRATEN EN SCHRIJVEN

De ontwikkeling van het schrijven, hangt samen met de mondelinge taalvaardigheden van een leerling: wanneer leerlingen zich mondeling goed kunnen uitdrukken, is er een grotere kans dat ze dit schriftelijk ook kunnen. Om mondelinge taalvaardigheid te ontwikkelen, moeten leerlingen veel spreekansen krijgen.

Andersom kan schrijven leerlingen helpen het spreken voor te bereiden. Tijdens het spreken, is er vaak onvoldoende capaciteit om gelijktijdig na te denken over de zinsvorming en de inhoud die je over wilt brengen. Door eerst op papier te zetten wat je wilt zeggen en dit te oefenen, wordt er meer cognitieve ruimte

vrijgemaakt. Er wordt vooraf nagedacht over de zinsvorming, zodat de focus tijdens het spreken kan liggen op de inhoudelijke boodschap (Doyle & Goh, 2014).

IN DE PRAKTIJK

Praten en schrijven over teksten kan binnen de lessen begrijpend lezen plaatsvinden of op andere momenten als er gewerkt wordt met teksten, bijvoorbeeld binnen het vakkenonderwijs. Er kan voor gekozen worden om bijvoorbeeld de te beantwoorden vragen bij de tekst, (deels) achterwege te laten zodat er tijd vrijgemaakt kan worden voor praten en/of schrijven.

Houtveen et al. (2019) raden aan om het voeren van discussies op te nemen als vast onderdeel van de begrijpend leeslessen. Er is nog onderzoek nodig naar de hoeveelheid tijd die voor schrijfactiviteiten binnen het begrijpend leesonderwijs vrijgemaakt dient te worden.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.jsw.nl/artikelen

- **Vermijd kennisvragen tijdens gesprekken.** In plaats daarvan stel je vragen die uitnodigen tot nadenken en waardoor leerlingen aan het twijfelen kunnen worden gebracht.
- **Model hoe je te werk gaat** op het moment dat je een lastig deel van de tekst tegenkomt. Het laat leerlingen zien wat je kunt doen als je een deel van de tekst niet begrijpt.
- **Zet graphic organizers in** bij het (leren) maken van aantekeningen of een samenvatting. Met behulp van een graphic organizer, zoals een woordweb of tijdlijn, kunnen leerlingen informatie overzichtelijk weergeven.
- **Bepaal van tevoren welke doelen je met de les wilt bereiken.** Wat moeten leerlingen aan het eind van de les hebben begrepen? Op basis daarvan maak je keuzes: discussiëren over een tekst, erover schrijven of met spreken het schrijven ondersteunen en vice versa.

Leid leerlingen
naar de belangrijkste
informatie in teksten

HENRIËT ODINK

(h.odink@gmail.com) is
als schoolcoach werkzaam
bij Samenwerkings-
verband Twente Noord

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

JSW

nr 9
Mei
2020

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op
tablet en pc

Voor
slechts
€79,95 per
jaar

Studenten
ontvangen

50%
korting

Krijg toegang
tot het digitaal
archief
(>1.000 artikelen)

Debatteren
om te leren
Selectief mutisme: wat
als een kind niet praat?
Interview
Ronald Heidanus

Betrokken bij wereld- problemen

Meer weten?
Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692